

מערך למנחה - בית מדרש

[הישן והחדש בבית המדרש]

רקע

דף לימוד זה מזמן דיון על המתח והיחס בין "התחדשות" לבין שמירה על המסורת ועל אבני יסוד שנחקקו בעבר. קהילות חינוך רבות מתמודדות עם שינויים פרסונאליים (חילופי מנהלים וכיו"ב) או עם תמורות משמעותיות לאורך חיי הקהילה (שינוי חזון/שינוי פורמט עבודה/וכיו"ב). לא פעם עולים מתחים סביב הצורך בהתחדשות. ישנם קולות שקוראים לדבוק במסורת ובמורשת המקום וישנם קולות הקוראים להתחדשות והתפתחות טבעית. דף לימוד זה מתאים לצוות הנהלה העומד בראש קהילה הניצבת בפרשת דרכים או קהילה בה מתקיים הפולמוס של חדש מול ישן.

יש לזכור כי שינויים הם דבר טעון עבור אנשים המעורבים רגשית במקום וכאשר מדובר בשינויים מהותיים הדברים עשויים להתלקח בקלות למחלוקת של ממש. דף הלימוד כמובן אינו מציע נוסחא או פיתרון, אך הוא בהחלט מאפשר למשתתפים להתרחק קצת מהשטח, לבחון את סוגיית חדש מול ישן מזווית יותר רחבה (היבטים לאומיים וכלליים) ומתוך כך ללבן רגשות ועמדות סביב הסיטואציה הספציפית שלהם (חשוב שהמנחה יבנה את המהלך כך שהמשתתפים אכן 'יתרחקו' ו'ירחיבו את העדשה' אל מעבר ליומיום). דף הלימוד נועד לזמן שיח בית מדרשי, דווקא בסוגיה כה רגישה, בבחינת 'מחלוקת לשם שמים'.

יעדים

1. סוגיות מרכזיות לבית המדרש: (סביב איזו שאלה רצינו להפך איזונים...)

- המתח בין התחדשות לבין שמירה על המסורת – בעיצוב קהילת חינוך.

2. שדות חינוכיים שניתן לקדם באמצעות בית המדרש:

- קהילה

מתווה בית המדרש [הצעה]

סבב פתיחה

1.

נקרא יחד חלק מנאומו של ביאליק לפתיחת האוניברסיטה העברית:

"...רבותי, יש אגדה בישראל, כי בימות הגאולה עתידים בתי-כנסיות ובתי-מדרשות שבגולה להעקר, הן וחוליות אדמתם עמם, ולבוא לארץ ישראל. דברי אגדה אלה, אי-אפשר להם, כמובן, שיתקיימו במלואם. בית-המדרש לתורה ולחוכמה, שהוקם על הר הצופים, יהיה משונה הרבה גם בחומר הבנין וגם בתכנון ובצורתו מבתי-המדרש הישנים.

אבל, רבותי, בתוך תלי החרבות של הבתים הקדושים ההם עוד יש הרבה אבנים שלמות, אבני גזית, שיכולות לשמש אבני-שתיה ואבני-יסוד לבנינו החדש. אל נא ימאסו הבונים באבנים אלה.

בשעה קדושה זו הייתי מתפלל תפילה קצרה: מי יתן ולא תשכחנה האבנים האלה! מי יתן וידענו להרים את החכמה ואת המדע, אשר יצאו מן הבית הזה, אל אותו הגובה המוסרי, שהרים אליו עמנו את תורתו. לא היינו כדאים לחג הזה, אלו אמרנו להסתפק בחקוי רע וגרוע למעשי ידיהם של עמים אחרים.

יודעים אנו, כי החכמה האמתית היא זו הלומדת מכל אדם. חלונות הבית הזה ושעריו יהיו אפוא פתוחים לארבע רוחות השמים, להביא אליו את כל הטוב והנעלה מכל תנובות רוחו היוצר של האדם בכל הזמנים ובכל הארצות.

ואולם גם אנחנו לא טירונונים אנו במלכות-הרוח, ובקמדנו מכל יש לנו גם מה-שהוא ללמד. ובטוח אני כי יבוא היום ואותם העיקרים המוסריים שהונחו ביסודם של בתי-תורתנו, כגון אלה המנויים בברייתא הקצרה והמופלאה, שנקראת "פרק קנין תורה", יעשו לנחלת האנושיות כלה".

דגש למנחה – כדאי מאד לנסות לקיים דיון שמרוחק מעולם המחנכים והסיטואציה הספתית ביה הם נמצאים. כדאי לצלול לתוך הקונטקסט של ביאליק עצמו או של אותה תקופה, או לחילופין להבנות את הדיון להתבוננות כללית בתופעה.

אלמות לדיון

- מה הביא את ביאליק לומר דברים אלה? (ממה הוא מוטרד? מה מצטיק אותו?)
- "מי יתן ולא תשכחנה האבנים האלה" – מה העשה שלו? למה זה כ"כ חשוב לדעתו?
- מאד שכיח לומר "החכמה היא ללמוד מכל אדם" – אבל אם נחשוב על זה לצומק – יש לנה מחיר. האם באמת זה צריך להיות נר לרגלנו? האם זה לא יבוא בטעות על חשבון האמת שביפנו לצמנו?
- מה דעתכם – מה צריך להיות המינון בין הידעקות ב"רציונות של מייסדינו" לבין "יובא רציונות חדשה"?

המקור הבא סוקר 2 גישות שונות ביחס לחידוש בבית המדרש - מצד אחד רבי יהושע שמרגיש צורך לעודד את תלמידיו להמשיך לחדש ולהעביר הלאה את החידושים. לעומת רבי אליעזר הקפדן אשר גרם להוצאת עיניו של תלמידו (ר' יוסי) אשר העביר חידוש מבית המדרש והדבר היה ידוע מזמן כהלכה למשה מסיני (עיניים הם מעין סמל לאפשרות לראות קדימה. הוצאתן כמו אומרת: אין לך מה לחדש לפני שלמדת הרבה מה היה מלפנים).

"אין בית מדרש ללא חידוש..." - "תנו רבנן: מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר חסמא שהלכו להקביל פני רבי יהושע בפקיעין, אמר להם: מה חידוש היה בבית המדרש היום? אמרו לו: תלמידך אנו, ומימך אנו שותין. אמר להם: אף על פי כן, אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש, שבת של מי היתה? שבת של רבי אלעזר בן עזריה היתה. ובמה היתה הגדה היום? אמרו לו: בפרשת הקהל. ומה דרש בה? - "הקהל את העם האנשים והנשים והטף" אם אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף למה באין? כדי ליתן שכר למביאיהן. אמר להם: מרגלית טובה היתה בידכם ובקשתם לאבדה ממני"

הגמרא מקשה מדוע תלמידיו של ר' יהושע לא רצו לומר לו מה התרחש בבית המדרש ומתרכת' משום מעשה שהיה:

"דתניא: מעשה ברבי יוסי בן דורמסקית שהלך להקביל פני רבי (אלעזר) (אליעזר) [2] בלוד, אמר לו: מה חידוש היה בבית המדרש היום? - אמר ליה: נמנו וגמרו 'עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית'. אמר לו: יוסי! פשוט ידך וקבל עיניך. פשוט ידיו וקבל עיניו. ...אמר לו: לך אמור להם: אל תחושו למניינכם, כך מקובלני מרבן יוחנן בן זכאי, ששמע מרבו, ורבו מרבו: הלכתא למשה מסיני', עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית'. ...תנא: לאחר שנתיישרה דעתו אמר: יהי רצון שיחזרו עיני יוסי למקומן וחזרו". (חגיגה, ג"ב)

עאלות לדיון

- אט מ' אתם מנדה'ס יותר - עט ג'טו fe ר' יהושע או ג'טו fe א' א'יצער?
- מה הסכנות והיתרונות בכל אחד מהגישות?
- האם באמת כל חידוש חייב להישען על למידה fe הצביר?

הצעות לסבב סגירה:

נחזור לאנשי החזקות והישנות fe בית המדרש fe ביאליק - איזה אכן יסוד פה חסוב לכבד
 להמשיך ולהחזיק בה? איזה אכן הייתם רוצים לחדש כאן?